

ПАСІЧНИК О. А.

аспірант
Хмельницький національний університет

ОВЧИННИКОВА О. Р.

к. е. н., доцент
Хмельницький національний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РЕЕМІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ

В статті зроблена спроба оцінки факторів, які здатні вплинути на бажання емігранта повернутись на Батьківщину. Відображена можливість застосування експертних методів для їх дослідження. Отримано числове відображення ступеню впливу факторів на поведінку емігрантів. Запропонована можливість ширшого використання методів експертних оцінок в дослідженнях міграції населення.

Ключові слова: рееміграція, фактор, експертні методи.

ПАСЕЧНИК О. А.

аспірант
Хмельницький національний університет

ОВЧИННИКОВА О. Р.

к. э. н., доцент
Хмельницький національний університет

ИССЛЕДОВАНИЕ ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА РЕЭМИГРАЦИОННЫЕ НАСТРОЕНИЯ

В статье сделана попытка оценки факторов, которые способны повлиять на желания эмигранта вернуться на Родину. Отражена возможность использования экспертных методов для их исследования. Получено численное отображение степени влияния факторов на поведение эмигрантов. Предложена возможность более широкого использования методов экспертных оценок в исследованиях миграции населения.

Ключевые слова: реэмиграция, фактор, экспертные методы.

PASICHNYK O. A.

postgraduate student
Khmelnitsky National University

OVCHINNIKOVA O. R.

candidate of economical sciences, associate professor
Khmelnitsky National University

RESEARCH OF INFLUENCE FACTORS ON RE-EMIGRATION MOODS

In the article was done the attempts to assess the factors that may affect the desire of emigrant to return home. The possibility of using of expert methods for their study was displayed. The numeric value of the degree of influence of factors on the behaviour of immigrants was received. The opportunity a broader use of mathematical methods in the study of migration was offered.

Keywords: re-emigration, factor, experts methods.

pasechnik_lyosha@mail.ru, mouseinlove@mail.ru

Постановка проблеми. Дослідження факторів, які впливають на бажання українського емігранта повернутись на Батьківщину, відіграє значну роль у формуванні державної міграційної політики, адже число перебуваючих за кордоном українців постійно зростає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час досліджень, які стосуються бажання повернення мігрантів на Батьківщину, майже не проводиться. Існують дослідження загальних факторів, які впливають на міграційні настрої населення. Зокрема аналізом

факторів впливу займалися Позняк О.В., Лібанова Е.М. [1–3]. Майданік І.П. займалась вивченням міграційних настроїв молоді, факторів та чинників, що на них впливають [4]. Серед іноземців варто виділити дослідника факторів, причин, наслідків міграції Рибаківського Л.Л. [5].

Постановка завдання. На тлі зростання числа українців, які перебувають (тимчасово або постійно працюють і проживають) за кордоном, варто звернути увагу на дослідження факторів, що могли б вплинути на бажання мігрантів повернутись на Батьківщину.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом років незалежності України число перебуваючих за кордоном українців постійно зростало. Достовірного числа осіб, які перебувають за кордоном немає. Роль міграції в економічному та соціальному житті посилювалась. Особливо це стосується західних областей України, де частка зайнятих за кордоном є значною.

Кількісна оцінка факторів, які змушують людей виїжджати за кордон, є суттєвою проблемою. Ще більш важко оцінити фактори, які б змусили мігрантів повернутись на Батьківщину. Існує необхідність впровадження нових методів, які б враховували зміни в соціально-економічному житті, тенденції розвитку державної політики, демоекономічні впливи.

Важливу роль у таких дослідженнях здатне відіграти застосування математичних методів та моделей. Міграція населення відбувається під впливом багатьох різноманітних факторів як економічних, так і соціальних, психологічних, політичних. Важко оцінити, що більше впливає на бажання мігранта змінювати місце проживання. Як відомо, основною спонукальною причиною для виїзду за кордон є покращення рівня доходів.

Нашим завданням є оцінка факторів, які здатні вплинути на бажання особи повернутись з-за кордону додому. Для оцінки даних факторів використовується метод експертних оцінок.

Експертні (інтуїтивні) методи засновані на використанні знань фахівців-експертів про об'єкт дослідження й узагальненні їхніх думок про розвиток (поводження) об'єкта в майбутньому.

Експертні методи застосовуються, як правило, у випадках, коли відсутні будь-які статистичні дані, на яких міг би базуватися кількісний прогноз та аналіз, як, наприклад, у випадку, коли необхідно визначити ступінь впливу факторів на бажання повернутись на Батьківщину.

В якості експертів у нашому дослідженні виступили співробітники Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Управління державної міграційної служби України в Хмельницькій області, Львівського національного університету ім. Івана Франка, Бердянського національного педагогічного університету, Тернопільського національного економічного університету, які займаються дослідженнями в сфері міграції населення. Для них було запропоновано заповнити анкету, за результатами якої і проводились розрахунки показників.

В анкетуванні були враховані десять факторів, які на думку науковців здатні вплинути на бажання мігранта повернутись. До таких факторів віднесли наступні:

- вік (часто люди повертаються на Батьківщину, досягнувши певного віку, щоб пожити біля дітей, онуків);
- стать (жінки більш прив'язані до дому, тому частіше повертаються);
- професія, набуті навички, досвід роботи (іноді люди перебувають за кордоном заради отримання досвіду, покращення навичок у певних сферах прикладання праці);
- сімейний стан (одружені люди частіше прагнуть повернутись);
- доходи, отримані за кордоном (особи повертаються, якщо їх не влаштовує заробіток за кордоном, або, якщо вони отримали заплановану суму, заради якої виїжджали);
- стан здоров'я (важкі умови праці, життя в несприятливих умовах);
- статус у суспільстві за кордоном (неприятне відношення оточуючих до мігрантів, соціальне нерівноправ'я);

– можливість працевлаштування на Батьківщині (якщо є робота з гідним рівнем оплати праці, мігрант буде схильним повернутись);

– законодавчі та юридичні чинники (введення ускладнюючих життя мігрантів законів та нормативів за кордоном, або ж пільги та допомога для мігрантів на Батьківщині);

– політична ситуація (ускладнення політичної ситуації, війни провокують виїзд іноземців з країн перебування; прикладами є громадянські війни останніх років в Арабських країнах, що зумовили повернення багатьох українців на Батьківщину).

Оскільки в дослідженні брали участь декілька експертів, то варто дослідити погодженість думок експертів за декількома ознаками, які впливають на кінцевий результат. Для цього був розрахований коефіцієнт конкордації (узгодженості), отримане значення якого становить 0,81, що показує високу узгодженість думок. Це означає, що результати анкетування доцільно брати для подальшого дослідження.

Оцінки експертів відображають індивідуальні судження щодо впливу того чи іншого фактору на результуючий показник (бажання мігранта повернутись на Батьківщину).

Метод аналізу ієрархії є систематичною процедурою для ієрархічного представлення елементів, що визначають суть будь-якої проблеми. Метод представляє собою декомпозицію проблеми на все більш прості складові частини і подальшу обробку послідовності суджень особи, що приймає рішення (ОПР), по парних порівняннях. У результаті може бути виражений відносний ступінь (інтенсивність) взаємодії елементів в ієрархії. Ці судження потім виражаються чисельно. МАІ включає процедури синтезу множинних суджень, одержання пріоритетності критеріїв і знаходження альтернативних рішень. Отримані в такий спосіб значення є оцінками за спеціальною шкалою відносності і відповідають так названим твердим оцінкам.

Наведемо скорочений алгоритм проведення методу аналізу ієрархій:

Необхідно окреслити проблему та визначити, що має бути отримано.

Будується ієрархія, починаючи з вершини (мети), через проміжні рівні (критерії, від яких залежать наступні рівні) до самого нижчого рівня.

Розглянемо, як МАІ може бути застосований при оцінці ознак, за якими оцінюються реемігранти. На рис. 1 представлена декомпозиція проблеми.

Побудована ієрархія включає три рівні:

- рееміграція – повернення на Батьківщину;
- фактори, які впливають на бажання повернутись;
- респонденти – потенційні реемігранти.

Після побудови ієрархії необхідно визначити ознаки за ступенем їх пріоритетності, тобто знайти найважливіший фактор, який здатний викликати бажання мігранта повернутись додому.

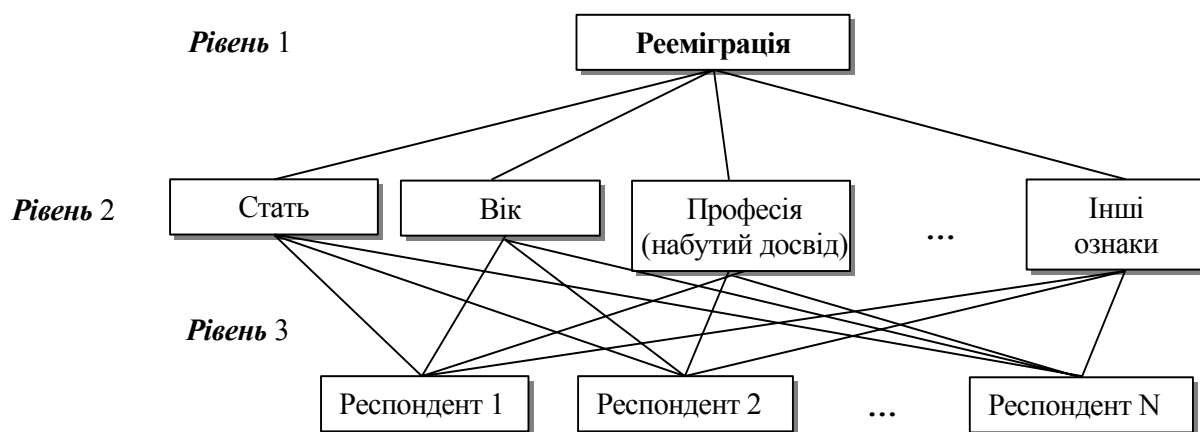

Рис. 1. Декомпозиція проблеми оцінки міграції населення в ієрархію

Для проведення порівнянь експерти використовували шкалу відносної важливості за Сааті (табл. 1).

Таблиця 1

Шкала відносної важливості за Сааті [6, с.22–23]

Інтенсивність відносної важливості	Визначення	Пояснення
1	Рівна важливість	Рівний внесок двох видів діяльності в мету
3	Помірна перевага одного над іншим	Досвід і думки дають легку перевагу одному виду діяльності над іншим
5	Істотна або сильна перевага	Досвід і думки дають сильну перевагу одному виду діяльності над іншим
7	Значна перевага	Одному виду діяльності дається настільки сильна перевага, що він стає практично значним
9	Дуже сильна перевага	Очевидність переваги одного виду діяльності над іншим підтверджується найсильніше
2, 4, 6, 8	Проміжні рішення між двома сусідніми думками	Застосовуються в компромісному випадку
Зворотні величини наведених вище чисел	Якщо при порівнянні одного виду діяльності з іншим отримане одне з вищезгаданих чисел (наприклад 3), то при порівнянні другого виду діяльності з першим отримаємо зворотну величину (тобто 1/3)	

В результаті попарних порівнянь отримуємо вектор пріоритетів, який відображає відносну значимість досліджуваних альтернатив факторів [7, с.27].

Проводячи дослідження, ми отримали оцінки факторів кожним з експертів, тобто кожен фактор характеризується переліком оцінок експертів. Для агрегування думок експертів приймається середньгеометричне, що обчислюється за наступним співвідношенням:

$$a_{ij}^A = \sqrt[n]{a_{ij}^1 a_{ij}^2 \dots a_{ij}^n}, \quad (1)$$

де a_{ij}^A — агрегування оцінки елемента, що належить i -му рядкові і j -му стовпцеві матриці парних порівнянь;

n — число матриць парних порівнянь, складених одним експертом.

В результаті усереднення оцінок отримали матрицю попарних порівнянь ознак другого рівня ієрархії (табл. 2). Важливою ознакою матриці є її зворотна симетричність, тобто фактор «Вік» переважає над фактором «Стать» в 3,03 разу, а фактор «Стать» над фактором «Вік» – в $1/3,03=0,33$ разу.

В результаті подальших розрахунків було отримано значення векторів пріоритетів та ступені важливості факторів (табл. 3).

Важливо також пересвідчитись, чи не порушена однорідність матриці, оскільки, якщо матриця неоднорідна, то дані розрахунків не можна вважати достовірними. Однорідність суджень оцінюється індексом однорідності (IO) або відношенням однорідності (BO) у відповідності з наступними виразами:

$$IO = (\lambda_{\max} - n) / (n - 1); \quad (2)$$

$$BO = IO / M(IO), \quad (3)$$

де $M(IO)$ – середнє значення (математичне чекання) індексу однорідності випадковим образом складеної матриці парних порівнянь, що засновано на експериментальних даних (табл. 4).

Таблиця 2

Матриця усереднених оцінок експертів для другого рівня ієрархії

Фактор	Вік	Стать	Професія	Сімейний стан	Доходи за кордоном	Стан здоров'я	Статус у суспільстві за кордоном	Можливість працевлаштування на Батьківщині	Законодавчі та юридичні чинники	Політична ситуація
Вік	1,00	3,03	2,64	0,83	0,27	0,21	2,61	2,91	4,57	4,66
Стать	0,33	1,00	0,39	0,20	0,13	0,18	0,28	0,31	0,36	0,32
Професія	0,38	2,59	1,00	0,19	0,19	0,19	0,35	0,39	0,36	0,38
Сімейний стан	1,21	5,12	5,30	1,00	2,43	0,35	3,11	1,29	4,90	5,00
Доходи за кордоном	3,73	7,70	5,33	0,41	1,00	0,47	4,68	3,93	5,14	5,30
Стан здоров'я	4,73	5,47	5,19	2,88	2,15	1,00	5,13	4,47	6,30	6,30
Статус у суспільстві за кордоном	0,38	3,54	2,83	0,32	0,21	0,20	1,00	0,50	3,00	3,14
Можливість працевлаштування на Батьківщині	0,34	3,26	2,57	0,78	0,25	0,22	1,99	1,00	3,38	3,00
Законодавчі та юридичні чинники	0,22	2,79	2,74	0,20	0,19	0,16	0,33	0,30	1,00	1,07
Політична ситуація	0,21	3,08	2,61	0,20	0,19	0,16	0,32	0,33	0,94	1,00

Таблиця 3

Вектори пріоритетів та ступені важливості факторів

Фактор	Вектор пріоритетів X	Ступінь важливості Y
Стан здоров'я	0,28	3,06
Доходи, отримані за кордоном	0,19	2,10
Сімейний стан та розмір сім'ї	0,16	1,77
Вік	0,11	1,22
Можливість працевлаштування	0,08	0,85
Статус у суспільстві за кордоном	0,06	0,67
Політична ситуація	0,04	0,40
Законодавчі та юридичні чинники	0,04	0,40
Професія	0,03	0,33
Стать	0,02	0,24

Таблиця 4

Еталонні значення показника узгодженості

Кількість об'єктів	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Еталонне значення	0,58	0,9	1,12	1,24	1,32	1,41	1,45	1,49	1,51	1,54	1,56	1,57

Для матриці попарних порівнянь індекс однорідності становить 0,139, тобто він є меншим 10% від еталонного значення 1,49 для десяти об'єктів (факторів). Матриця оцінок експертів є однорідною.

Розрахунки для нижнього рівня ієрархії ускладнюються числом потенційних

реемігрантів (воно рівне числу українців, які знаходяться за кордоном), тому обчислення в стадії розробки.

В результаті розрахунків можна з впевненістю сказати, що експерти найважливішим фактором повернення мігрантів назвали «Стан здоров'я». На другому місці знаходиться «Доходи, отримані за кордоном» і на третьому – «Сімейний стан та розмір сім'ї». До найменш впливових віднесли «Професію (набуті навички та досвід роботи)» та «Стать». На основі цих показників і можна розробляти систему моделювання міграційних процесів.

Висновки з проведеного дослідження. Як результат, впровадження МАІ при дослідженні міграційних настроїв повинно спростити процеси оцінювання міграційного стану як в невеликих масштабах – на рівні регіонів, областей, так і по Україні в цілому. МАІ дозволяє оцінювати міграційну готовність окремих людей повернутись на Батьківщину відповідно за їхніми характеристиками. Поєднання цього знання з інформацією про кількість людей, що володіють такими характеристиками, дозволить оцінити рееміграційні настрої серед тисяч наших емігрантів.

Список використаних джерел

1. Лібанова Е.М. Зовнішні трудові міграції населення України / Е.М. Лібанова, О.В. Позняк. – К. : РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.
 2. Позняк О.В. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи / Позняк О.В. – Умань, 2007. – 276 с.
 3. Населення України. Трудова еміграція в Україні / [за ред. Е.М. Лібанова]. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 265 с.
 4. Майданік І.П. Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав / І.П. Майданік. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 176 с.
 5. Рыбаковский Л.Л. Миграция населения: прогнозы, факторы, политика / Л.Л. Рыбаковский ; отв. ред. Т.И. Заславская. – М. : Наука, 1987. – 200 с.
 6. Саати Т. Принятие решений. Метод анализа иерархий / Саати Т. – М. : Радио и связь, 1993. – 278 с.
-